

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну
едукацију и
рехабилитацију

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП

Образовање и
рехабилитација
одраслих особа са
сметњама у
развоју и
проблемима у
понашању

Београд, 21. децембар
2022.

ЗБОРНИК РАДОВА

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП

**„ОБРАЗОВАЊЕ И РЕХАБИЛИТАЦИЈА ОДРАСЛИХ
ОСОБА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ И ПРОБЛЕМИМА У
ПОНАШАЊУ”**

Београд, 21. децембар 2022.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2022.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП

„ОБРАЗОВАЊЕ И РЕХАБИЛИТАЦИЈА ОДРАСЛИХ ОСОБА СА СМЕТЊАМА У
РАЗВОЈУ И ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ”

Београд, 21. децембар 2022. године

ЗБОРНИК РАДОВА

Рецензенти:

Проф. др Љубица Исаковић

Проф. др Биљана Милановић Доброта

Доц. др Марија Маљковић

Доц. др Бојана Дрљан

Издавач:

Универзитет у Београду

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

11000 Београд, Високог Стевана 2

www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Марина Шестић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Бранка Јаблан

Уредници:

Проф. др Тамара Ковачевић

Доц. др Слободан Банковић

Доц. др Ивана Арсенић

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова ће бити публикован у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-164-8

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 15. 11. 2022. године, Одлуком бр. 3/199 од 16. 11. 2022. године, усвојило је рецензије рукописа Зборника радова „Образовање и рехабилитација одраслих особа са сметњама у развоју и проблемима у понашању”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „Образовање и рехабилитација одраслих особа са сметњама у развоју и проблемима у понашању” чију реализацију је сопственим средствима подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију. Руководилац Пројекта је проф. др Бранка Јаблан.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ОБРАЗОВАЊЕ И РЕХАБИЛИТАЦИЈА ОДРАСЛИХ
ОСОБА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ И ПРОБЛЕМИМА У
ПОНАШАЊУ”

Београд, 21. децембар 2022. године

**Програмски
одбор:**

- *Др Весна Јунић Павловић, редовни професор*
- *Др Александра Грбовић, редовни професор*
- *Др Мирјана Ђорђевић, ванредни професор*
- *Др Снежана Илић, ванредни професор*
- *Др Маја Ивановић, ванредни професор*
- *Др Предраг Теовановић, ванредни професор*
- *Др Миа Шешум, доцент*

**Организациони
одбор:**

- *Др Ивана Веселиновић, доцент*
- *Јована Урошевић, асистент*
- *Александра Башић, асистент*
- *Кристина Ивановић, асистент*
- *Ивана Илић Савић, асистент*
- *Валентина Мартаћ, асистент*
- *Сташа Лалатовић, асистент*

ЗНАЧАЈ РАЗВОЈА ПРОГРАМА ПОСТПЕНАЛНОГ ПРИХВАТА У СРБИЈИ

Јелена СРНИЋ НЕРАЦ¹, Даница ВАСИЉЕВИЋ ПРОДАНОВИЋ²

¹Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Београд

²Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт

Постпенална помоћ није иновативна пракса, али дуго времена у Србији није постојао стабилан, свеобухватан и умрежен систем. Данас се овој теми приступа систематично, уз развој квалитетних програма припреме за отпуст и постпеналне помоћи и подршке. Основу представљају закони, али и најбоље европске праксе и препоруке Европских пробационих правила. У овом раду су приказани напори који су предузети последњих година у постпеналној пракси, а који се односе на развој нових програма и укључивање Повереничке службе и удружења грађана. Циљ овог рада је представљање достигнућа постпеналне праксе у Србији и указивање на значај развоја програма постпеналног прихвата и сарадње државних институција са локалном заједницом.

Кључне речи: осуђена лица, програм отпуста, постпенални прихват

УВОД

Предуслов успешне социјалне реинтеграције лица отпуштених из затвора је одржавање промена постигнутих током третмана и настављање процеса започетих унутар завода (образовање, професионално оспособљавање, одвикавање од ПАС). Стога она у великој мери зависи од подршке коју друштво пружа бившем осуђенику (Васиљевић-Продановић, 2015, стр. 171). Важан сегмент ове подршке је постпенални прихват, који обухвата низ мера које спроводе различите службе, установе и организације у циљу лакшег укључивања отпуштеног лица у заједницу. Постпенални прихват представља последњу фазу у извршењу затворске казне и од кључне је важности за поновно

укључивање бившег осуђеног лица у просоцијалне токове на слободи (Илијић и Маљковић, 2015). Припрема за отпуст почиње још током извршења казне, и у овој фази циљ је да се осуђеном помогне да на правилан начин планира своју транзицију из затвора у заједницу (Décarpes & Durnescu, 2012). Квалитетан план треба да омогући приступ свим сервисима који ће довести до задовољења детектованих потреба осуђеног, при чему се има у виду ниво ризика по окружење у које се лице враћа, али и спремност окружења да управља свим ризицима (Dickson & Polaschek, 2015). Посебну пажњу захтевају лица осуђена на дужевремене казне затвора. Осуђени на дуже затворске казне су најчешће лица процењеног високог степена ризика, агресивна лица са поремећајем личности и

често припадници организованих криминалних група, што доводи до тога да се приликом њиховог распоређивања у затвору прибегава сегрегацији и изолацији, без вођења рачуна о специфичним третманским потребама (Јованић, 2004). Ове околности знатно отежавају њихову социјалну реинтеграцију и смањују шансе за успешно уклапање у заједницу и продуктиван живот изван криминала.

Сваког дана у затворима у Србији бора-ви око 10.500 људи, док у току године буде отпуштено око 13.000 лица. Истраживања показују да су успешни постпенални програми базирани на подршци у заједници (Vroom et al., 2002), при чему програмске активности почињу још током извршења казне затвора. Управо такав приступ примењује Управа за извршење кривичних санкција кроз креирање програма у последњих неколико година. Управа је 2021. у оквиру пројекта Савета Европе¹ израдила интерни документ са смерницама за припрему за отпуст осуђених на казне затвора преко пет година. Документ представља водич за примену програма, са постављеним циљевима, временским одредницама, планом активности и реализаторима.

НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПОСТПЕНАЛНОГ ПРИХВАТА

Институт постпеналне помоћи се у Србији уводи 1951. године усвајањем Закона о извршењу казни, мера безбедности и васпитно-поправних мера². Овим законом је било предвиђено да се

1 Horizontal Facility for the Western Balkans and Turkey. Детаљније о пројекту на линку: <https://www.coe.int/en/web/ankara/horizontal-facility-for-the-western-balkans-and-turkey>

2 „Службени лист ФНРЈ”, бр. 47/51

при локалним јединицама самоуправе формирају Одбори грађана за лица отпуштена из казнено-поправних установа. Одредбама закона нису прецизирани облици помоћи коју лице може добити, већ је формулисано – она помоћ „за коју им се обрати”. У пракси, једина конкретна помоћ се односила на проналажење запослења.

Нешто прецизније одредбе о постпеналној помоћи садржи Закон о извршењу кривичних санкција из 1961. године³. Послови помоћи осуђеним лицима након изласка из казнено-поправне установе поверени су Одборима за социјално старање, који су вршили послове какве данас обављају Центри за социјални рад. Овим законом по први пут су јасно дефинисане обавезе, које у великој мери подсећају на одредбе тренутно важећег Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера. Прописано је да према отпуштеним лицима треба предузимати: обезбеђење привременог смештаја и исхране; обезбеђење нужног лечења; сређивање породичних прилика; помоћ у проналажењу посла; помоћ у завршавању стручног оспособљавања; помоћ у проналажењу нове средине уколико је осуђеник одлучио да се не врати у место свог претходног пребивалишта; давање новчаних износа довољних за намирење нужних потреба.

Закони донети у периоду од 1951. до 1977. године оцењени су као веома савремени, али је у пракси изостала њихова истинска примена (Милутиновић, 1977, према: Срњић и др., 2014). Каснија законска решења нису прецизирала облике подршке отпуштеним лицима у постпеналном периоду. Одредбама тих закона је прописивана обавеза завода да припреми лице за отпуст, и да уколико лице након отпуста има одређене потребе треба о томе да

3 „Службени лист ФНРЈ”, бр. 24/61

обавести надлежне локалне институције (Срњић и др., 2014).

Актуелни нормативни оквир постпенолног прихвата осуђених лица садржан је у Закону о извршењу кривичних санкција⁴ (ЗИКС) и Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера⁵ (ЗИВСМ) који су донети 2014. године. Чланом 185. став 1. ЗИКС предвиђа се да је завод дужан да пре отпуштања осуђеног са извршења казне затвора, у оквиру програма поступања, утврди програм припреме за отпуст и помоћи након отпуштања. Припрема осуђеног за отпуст започиње након доласка у завод. Осуђеног треба подстицати да активно учествује у припреми за отпуст, а посебно да одржава односе са породицом, успоставља и одржава контакте са установама и особама које се баве укључивањем осуђеника за живот на слободи (чл. 185. ст. 1.). На основу утврђеног програма за отпуст, осуђени ће бити укључен у појединачни или групни саветодавни рад у вези са његовом припремом за отпуст најраније једну годину, а најкасније три месеца пре отпуштања, у зависности од дужине изречене казне (чл. 185. ст. 3.). У поступку израде програма за отпуст, служба за третман утврђује и потребе осуђеног након извршења казне и сарађује са повереничком службом, као и органом старатељства надлежним према месту последњег пребивалишта, односно боравишта осуђеног (чл. 185. ст. 4.). Законом је предвиђено да завод у оквиру активности пружања помоћи и прихвата сарађује са повереничком службом, надлежним органом старатељства, полицијом и одговарајућом организацијом или удружењем (чл. 186. ЗИКС).

Ближе одредбе о поступку и облицима помоћи отпуштеним лицима регулише

4 „Сл. гласник РС”, бр. 55/2014 и 35/2019

5 „Сл. гласник РС”, бр. 55/2014 и 87/2018

ЗИВСМ. Уколико служба за третман процени да постоји потреба за пружањем помоћи осуђеном након извршене казне затвора, или осуђени сам затражи помоћ, Повереник ће најкасније у року од месец дана пре отпуста започети израду програма помоћи. Приликом израде програма помоћи Повереник сарађује са службом за третман и осуђеним (чл. 56. ЗИВСМ). Програм помоћи обухвата скуп мера и поступака које лице после извршене казне затвора добровољно прихвата, а које се примењују у циљу укључивања у живот на слободи. Овај програм се састоји од: пружања помоћи приликом проналажења смештаја и исхране; пружање помоћи у остваривању права на здравствену и социјалну заштиту; давања савета у циљу усклађивања породичних односа; пружања подршке и помоћи приликом проналажења запослења, односно довршавања школовања или стручног оспособљавања; успостављања сарадње са надлежним центром за социјални рад у циљу давања новчане подршке за подмиривање најнужнијих потреба; пружање подршке и помоћи у уздржавању од употребе опојних дрога и алкохола; пружање других облика помоћи и подршке (чл. 57. ЗИВСМ).

СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИ ПРОГРАМИ ПРИПРЕМЕ ЗА ОТПУСТ И ПОСТПЕНАЛНЕ ПОМОЋИ И ПОДРШКЕ

Интерним документом Управе за извршење кривичних санкција из 2021. креиране су смернице за израду специјализованих програма припреме за отпуст и постпенолне помоћи и подршке лица на извршењу казне затвора. Циљ програма је припрема осуђеног за живот на слободи уз решавање практичних животних

питања и избегавање најчешћих ризика, како би се максимално искористиле личне снаге појединца и сви ресурси у заједници, а самим тим смањила вероватноћа за поновно чињење кривичних дела.

Програм траје од шест до 12 месеци пре очекиваног ступања на слободу и од три до шест месеци након ступања на слободу, са могућношћу продужења за још шест месеци. Реализатори су запослени у Служби за третман, повереници, као и сви други спољни сарадници из удружења грађана, центара за социјални рад, здравствених установа и свих других сервиса доступних на локалном нивоу. Програм садржи шест целина: 1) Процена потреба осуђених и развијање програма припреме за отпуст; 2) Индивидуално саветовање; 3) Сарадња са спољашњим институцијама/организацијама у циљу имплементације програма, са посебним акцентом на укључивање у менторски програм; 4) Групни рад – укључивање у специјализоване програме; 5) Финална процена и креирање новог плана активности усмереног на све што ће се дешавати након отпуста; 6) Помоћ и подршка након отпуста.

Четврта компонента програма се односи на специјализовани програм за отпуст. Реч је о програму који се спроводи у групи формираној од осуђених који ће бити отпуштени приближно у исто време (разлика у неколико недеља) и програм је потребно спровести тако да се лице отпусти непосредно након његовог завршетка. Програм садржи 21 радионицу које обрађују следеће теме: уводна радионица (уознавање чланова групе и развијање групне кохезије); лични циљеви; тражење запослења; управљање финансијама; структурисање слободног времена; значајни појединци – одабир особа које чине социјално

окужење; како се носити са непријатним емоцијама; породица и породични односи; одржавање апстиненције; управљање ризицима; поновно дефинисање личних циљева и планирање након чега иде завршна радионица.

Уколико је реч о лицима на извршењу краће казне и не постоји потреба да пролазе кроз наведени програм, примењује се програм који је намењен свима који се отпуштају, са фокусом на процени потреба и ризика, и по потреби укључивање Повереничке службе. Програм садржи сличне елементе: 1) Идентификовање потреба осуђеног лица у сврху припреме за отпуст; 2) Израда Плана извршавања Програма припреме за отпуст/пружање помоћи након отпуста; 3) Рад с осуђеним лицем (индивидуални/групни); 4) Сарадња са релевантним сарадницима у локалној заједници; 5) Пружање помоћи након отпуста. Програмом је прецизирано на који начин се задовољавају идентификоване потребе лица у првом кораку до тренутка ступања на слободу: обезбеђивање смештаја и других основних материјалних добара, превоз до места пребивалишта, лична документа и здравствена заштита, образовање, одржавање апстиненције и слично. У току спровођења програма осуђени се упознају и са брошуром коју ће имати код себе у тренутку отпуста, а која у себи садржи релевантне информације о институцијама и сервисима у локалној заједници на које могу да се ослоне у првим данима слободе.

АКТИВНОСТИ ПОВЕРЕНИЧКЕ СЛУЖБЕ У ПОСТПЕНАЛНОМ ПРИХВАТУ

Пробационим правилима Савета Европе⁶, препоручено је да се службе које су формиране на националном нивоу за потребе спровођења пробације ангажују у припреми за отпуст и касније подршци лица отпуштених из затвора. Овај документ разликује два облика подршке, обавезни (за који се користи термин “resettlement”) и добровољни (означен као “aftercare”). Обавеза припреме за отпуст је дефинисана законом и подразумева да за свако лице треба урадити програм припреме за отпуст. Надлежни службеник обезбеђује приступ свим сервисима у заједници и укључен је у активности још док је лице у затвору. Термином “aftercare” означене су активности које се спроводе на добровољној основи, када је казна у потпуности извршена и отпуштено лице нема више никаквих законских обавеза укључења у активности након отпуста.

Водећи се најбољом европском праксом и препорукама Савета Европе, у Србији су предузете активности за дефинисање процедура за укључивање Повереничке службе у припрему за отпуст. Увођењем специјализованих програма паралелно се радило на укључивању и јасном дефинисању улоге Повереничке службе. Посебна пажња поклања се сарадњи Повереничке службе са службом за третман завода. Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера прописано је да се Повереник укључи у активности постпеналног прихвата најкасније месец дана пре отпуста. Оно што није дефинисано је које су то активности које спроводи служба

за третман, а које Повереничка служба. Програмом су јасно дефинисане улоге свих актера укључених у припрему за отпуст осуђених лица и постпеналну помоћ и подршку.

Након ступања на слободу лице је обавештено да у року од пет дана треба да се јави на разговор свом надлежном Поверенику (којег је претходно већ упознао током програма припреме за отпуст). Зависно од ситуације, може се догодити да се лице не упозна са својим Повереником, али са улогом Повереника у његовој постпеналној подршци и обавезом да му се јави биће упознат од стране службеника за третман који је радио припрему за отпуст. Повереник ће од стране службе за третман већ бити обавештен о томе да лице ступа на слободу, добити основе податке о казни и кривичним делима због којих је лице било у затвору, као и о томе које су процењене потребе, које су радње предузете и шта је од стране службе за третман процењено као приоритетни задатак у првим данима слободе.

На првом разговору код надлежног Повереника са лицем се поново ради процена потреба, али сада и из угла слободног грађанина и уважавањем чињенице да за већину будућих активности лице само преузима одговорност. Креира се план будућих активности са јасним циљевима и временским оквирима. Са Повереником лице договора динамику контаката и долазака на индивидуалне разговоре како би се пратио напредак. Повереник паралелно комуницира са свим релевантним институцијама и организацијама како би добио повратне информације о томе да ли лице може и у којој је фази процес остваривања неког права. Целокупна кореспонденција са свима актерима је у званичној форми и документује се у досијеу лица. Циљ је да се лице прати

6 Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules

од три до шест месеци и да се постигну сви циљеви који су важни за темељ његовог просоцијалног функционисања. Уколико се укаже потреба, лице се може пратити максимално још додатних шест месеци, када се може видети да ли је постигнут напредак и да ли се евентуално бележи рецидив, о чему се саставља завршни извештај.

АКТИВНОСТИ УДРУЖЕЊА ГРАЂАНА У ПОСТПЕНАЛНОМ ПРИХВАТУ

Како би приступ у пружању постпеналне помоћи и подршке бившим осуђеним лицима био свеобухватан, поред свих релевантних државних институција, посебно је важна улога удружења грађана (Зелеско-Ђорић и др., 2016). Овај сектор може да употпуни недостатке формалног система у областима као што је пружање емотивне подршке, одржавање апстиненције код зависника, а посебно су важни програми који су усмерени на породицу (Срнић и др., 2016).

У Србији је последњих десетак година основан већи број организација које имају за циљ управо пружање постпеналне подршке. У марту 2019. године основана је Мрежа организација за постпеналну подршку Србије која је у том тренутку окупила двадесетак организација у Србији које се директно или индиректно баве постпеналном подршком. До 2021. године ова организација је развила Менторски програм који је постао саставни део програма подршке и помоћи лицима који ступају на слободу. Слични програми у свету показали су ефективност у смањењу рецидива, из разлога што корисници бивају просоцијално усмерени и пре нађу запослење него они који нису под менторском подршком (Cobbs et al., 2009).

Уз подршку Савета Европе и Мисије ОЕБС у Србији одштампан је и водич који је намењен менторима и садржи све потребне информације о томе како се спроводи менторска подршка према бившим осуђеним лицима. Водич је намењен свима који су укључени у процес постпеналне подршке, од стручњака у заводима, преко Повереничке службе и других институција и организација.

Менторство подразумева „процес укључивања специјално одабраних и обучених појединаца у рад са корисницима – (бившим) осуђеним лицима – у циљу пружања смерница, прагматичних савета и континуиране подршке током процеса кроз који корисник пролази” (Барић и др., 2021, стр. 11). Менторство треба да пружи кориснику подршку, усмеравање, охрабрење, изградњу самопоуздања, изазове за ширење видика и мотивацију за постизање циљева. Посебна вредност програма менторства је у томе што је комплементаран са програмом припреме за отпуст осуђених на казне дуже од пет година. Ово је посебно корисно и важно јер се током припреме у самом заводу мапирају проблематичне области и конкретни изазови са којима ће се лице суочити по отпусту.

ЗАКЉУЧАК

Одредбе закона и прописа су темељ за развој постпеналног прихвата и креирање специјализованих програма помоћи и подршке лицима лишеним слободе у Србији. Унапређењу постпеналне праксе највише су допринели третмански и постпенални програми, као и квалитетна подршка након изласка на слободу. Увођењем специјализованих програма у складу са препорукама Европских пробационих правила, Управа за извршење кривичних

санкција последњих година креира оквир модерне постпеналне праксе у нашој земљи. Дефинисана је улога Повереничке службе и прецизиране активности свих актера укључених у припрему за отпуст осуђених лица и постпеналну помоћ и подршку. Посебна пажња посвећена је сарадњи Повереничке службе са другим учесницима у систему постпеналног прихвата, као и удружењима грађана која се баве пружањем подршке отпуштеним лицима.

ЛИТЕРАТУРА

- Барић, М., & Nelissen, Р. (2020). Тренинг програм за рад са осуђенима на казне затвора у трајању од пет година и дуже. Интерни документ.
- Broome, К. М., Simpson, D. D., & Joe, G. W. (2002). The role of social support following short-term inpatient treatment. *The American Journal on Addictions*, 11, 57-65. DOI: 10.1080/10550490252801648
- Cobbs, R., Sherк, F., Shark, J., & Jucovy, L. (2009). *Mentoring Former Prisoners – A Guide for Reentry Programs*. <http://ppv.issuelab.org/resources/3337/3337.pdf> преузето 5.09.2022.
- Васиљевић-Продановић, Д. (2015). Постпенална помоћ: Карика која недостаје. У М. Вуковић (Ур.), 9. *Међународни научни скуп Специјална едукација и рехабилитација данас. Зборник радова* (стр. 169-173), Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију. UDC 364-787.22:343.261-052(497.11)
- Décarpes, Р., & Durnescu, I. (2012). Study regarding the development of an integrated inter-institutional mechanism for the social reintegration of former convicts, UNDP. Доступно на: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Study+regarding+the+development+of+an+integrated+inter-institutional+mechanism+for+the+social+reintegration+of+former+convicts> преузето 25.08.2022.
- Dickson, S.R., & Polaschek, D.L.L., (2015). The role of release planning in the reintegration experiences of high-risk offenders. Practice. *The New Zealand Corrections Journal*, 3(1). Доступно на: https://www.corrections.govt.nz/resources/research/journal/volume_3_issue_1_april_2015_desistance/the_role_of_release_planning_in_the_reintegration_experiences_of_high-risk_offenders преузето 25.08.2022.
- Илијић, Љ. и Маљковић, М. (2015). Постинституционални третман осуђеника. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 34(1), 181-192. УДК 364-786:343.261-052(497.11)
- Јованић, Г. (2004). Проблеми у извршењу дуговремених казни затвора. У З. Матејић Буричић (Ур.), *Истраживања у дефектологији*, 4 (стр. 183-196), Београд: Дефектолошки факултет.
- Срнић, Ј., Ковачевић, Н. и Николић, Н. (2014). *Живот после затвора*. Београд: Центар за превенцију криминала и постпеналну помоћ – НЕОСТАРТ.
- Срнић, Ј. Симић, Ј., Даниловић, М. и Вулевић, Д. (2016). *Приручник за рад са осуђеним лицима и члановима њихових породица*. Београд: Центар за превенцију криминала и постпеналну помоћ – НЕОСТАРТ.
- Закон о извршењу казни, мера безбедности и васпитно-поправних мера, „Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије”, бр. 47/51.
- Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије”, бр. 24/61.
- Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 55/2014 и 35/2019.
- Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 55/2014 и 87/2018.

THE SIGNIFICANCE OF THE DEVELOPMENT OF AFTERCARE PROGRAMS IN SERBIA

Jelena Srnić Nerac¹,
Danica Vasiljević Prodanović²

Ministry of Justice

*The administration for the Enforcement of
Penal Sanctions*

*University of Belgrade – Faculty of Special
Education and Rehabilitation*

Abstract

Aftercare is not an innovative practice, but for a long time there was no stable, comprehensive and networked system in Serbia. Today, this topic is approached systematically, with the development of quality programs of resettlement and aftercare. The basis is the laws, but also the best European practices and recommendations of the European Probation Rules. This paper presents the efforts undertaken in recent years in aftercare practice, which relate to the development of new programs and the involvement of the Probation Service and citizens associations. The aim of this paper is to present the achievements of aftercare practice in Serbia and to point out the importance of the development of the aftercare programs and the cooperation of state institutions with the local community.

Keywords: *convicted persons, resettlement, aftercare*